

PRET PAŠA GRIBU:

PADOMJU DEPORTĀCIJAS

Viens no lielākajiem iemesliem iedzīvotāju dzīvesvietas maiņai padomju varas sākuma gados bija piespiedu deportācijas, tās skāra arī lielu daļu Baltijas valstu iedzīvotāju. Deportāciju norisē aicinām ieskatīties ar jauniešu acīm. Lai sniegtu ieskatu deportāciju gaitā un deportēto iedzīvotāju piedzīvotajā, piedāvājam fragmentus no Dainas Ģērķes atmiņām, Jura Bubindusa dienasgrāmatas, Benitas Eglītes zīmējumus, kā arī fotogrāfijas.

***Daina Ģērķe** (dzimusi Šmuldere, 1929) tika izsūtīta 1941. gada jūnijā kopā ar vecākiem, māsu un jaunāko brāli. Tolaik viņa bija 12 gadus veca; tēvu Daina pēdējo reizi redzēja dzelzceļa stacijā Rīgā, bet pēc pusotra gada viņas acu priekšā badā nomira mamma. 1946. gadā kā bārene Daina un viņas māsa Inese tika atsūtīta atpakaļ uz Latviju, kur viņas izaudzināja radi. 1989. gadā Daina pierakstīja savas atmiņas par izsūtījumā piedzīvoto, bet Latvijai atgūstot neatkarību, atgriezās dzīvot vecāku celtajā mājā Rīgā.*

***Juris Bubinduss** (1920) tika izsūtīts 1941. gada 14. jūnijā kopā ar vecākiem. Izsūtīšanas brīdī Juris bija veterinārmedicīnas students Latvijas Universitātē, bet studijas varēja turpināt tikai pēc atgriešanās Latvijā 1958. gadā. Izsūtījumā Juris rakstīja dienasgrāmatu uz līdzi paņemtās „Iliādas” lappušu malām.*

***Benita Eglīte** (dzimusi Plezere, 1938) tika izsūtīta 1949. gada 25. martā kopā ar ģimeni. Benitai jeb Nitai kā viņu bērnībā dēvēja, tolaik bija 11 gadu, viņas mātai – 12, bet brālim – 13 gadu. Ceļā un izsūtījumā piedzīvoto Nita zīmēja uz kartītēm, kuras sūtīja radniekiem uz Latviju. Latvijā atgriezties ģimene drīkstēja 1956. gadā.*

IDEJAS MĀCĪBU STUNDAI

Izmantojiet mācību filmu „Deportācijas. Divas nakts, viens noziegums”, lai sniegtu skolēniem pamatinformāciju par padomju deportācijām. Izmantojiet visu filmu (30 min) vai atsevišķus fragmentus (filmas teksts pievienots pielikumā).

Lai izpētītu deportēto jauniešu pieredzi, sadaliet skolēnus pētnieku grupās. Piedāvātā materiāla uzmanības centrā ir Šmulderu ģimene, bet citi avoti izmantoti kā papildinājums un ilustrācija stāstītajam.

Aiciniet katru grupu izpētīt avotus, meklējot atbildi uz šiem jautājumiem:

- Kad un kā noritēja ģimeņu deportēšana? Ko piedzīvoja un ko jūta piedāvāto vēstures avotu autori?
- Ko deportētie piedzīvoja izsūtījumā? Ar kādām grūtībām viņi saskārās? Kas palīdzēja šīs grūtības pārvarēt?
- Kad un kā deportētie atgriezās? Kāda bija viņu dzīve pēc atgriešanās?

Tēmas noslēgumā aiciniet katru skolēnu uzrakstīt savas pārdomas par to, vai un kā pieminēt padomju deportāciju upurus. Pārdomu ierosināšanai izmantojiet fragmentu no Benitas Eglītes intervijas 1993. gadā:

„Jaunā paaudze tagad attālāk atiet, uzskata, ka tā ir bijusi vēsture un neapver, cik tas ir bijis netaisni. Saka, ka vajag pavilkt svītru un aizmirst, un dzīvot nākotnei. Aizmirst varētu, ja nebūtu tā pārestība...”

KONTEKSTS

Otrais pasaules karš Baltijas jūras reģionā nesa būtiskas pārmaiņas. Pēc kara ar Somiju 1940. gada jūnijā PSRS okupēja un iekļāva savā sastāvā Baltijas valstis – Latviju, Lietuvu un Igauniju. Pirmais okupācijas posms ilga vienu gadu: no 1940. gada jūnija līdz 1941. gada jūlijam, to pārtrauca nacistiskās Vācijas uzbrukums PSRS. Otrais PSRS okupācijas periods Baltijas valstīs ilga no 1944./1945. gada līdz 1991. gadam.

Okupācijas laikā Baltijas valstu iedzīvotājus skāra dažāda veida politiskas represijas. Daļa iedzīvotāju tika deportēti uz Padomju Savienības iekšieni. Kopumā deportēti tika vairāk kā 200 000 Baltijas valstu civiliedzīvotāju jeb 10 % no iedzīvotāju kopskaita; daļa no tiem individuālā kārtā, bet daļa – masveida deportāciju akcijās.

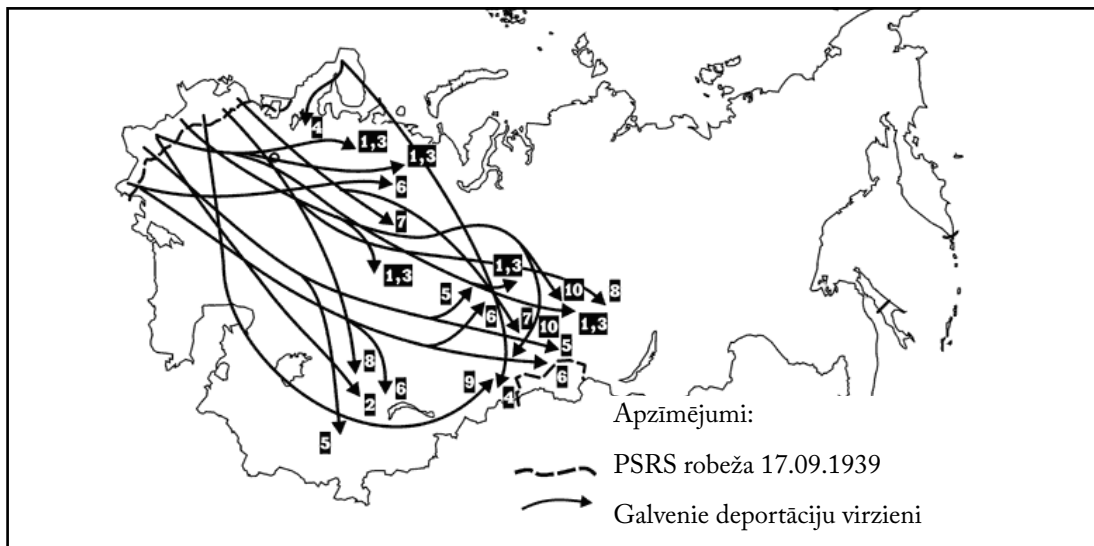
Deportācija ir specifisks padomju represiju veids; no citiem represiju veidiem tā atšķīrās ar savu administratīvo būtību (deportācijas plānoja un īstenoja bez tiesu sistēmas iesaistīšanas) un masveidīgumu (deportācijas tika vērstas pret grupu kopumā nevis pret atsevišķiem indivīdiem). Pat formāli netika meklēti nekādi vainas pierādījumi – izsūtīšanas pamats bija personas nodarbošanās, sociālais stāvoklis, piederība noteiktām politiskām un sabiedriskām organizācijām, turklāt deportācija skāra ne tikai konkrēto personu, bet arī tās ģimenes locekļus. Par deportāciju upuriem kļuva okupēto valstu politiskā un ekonomiskā elite – pazīstami politiķi, augsta ranga valsts ierēdņi, armijas un policijas virsnieki, literāti, augstskolu mācību spēki, turīgākie zemnieki, uzņēmēji.

LIELĀKĀS DEPORTĀCIJU AKCIJAS NO BALTIJAS

Pirmā masveida deportācija Igaunijā, Latvijā un Lietuvā sākās 1941. gadā naktī no 13. uz 14. jūniju. Tā bija plašākas deportāciju akcijas sastāvdaļa; līdzīgas deportācijas šajā laikā notika arī citās teritorijās, kuras Hitlera-Staļina pakta slepenās vienošanās rezultātā PSRS bija anektējusi 1939.–1940. gadā. Rietumukrainā iedzīvotāju deportēšana notika 22. maijā, Moldovā – naktī no 12. uz 13. jūniju, bet Rietumbaltkrievijā – naktī no 19. uz 20. jūniju. Šīs akcijas ietvaros no Baltijas valstīm izsūtīja aptuveni 44 000 iedzīvotāju. Plašo deportāciju akciju pārtrauca nacistiskās Vācijas iebrukums.

Vēršanās pret dažādām sabiedrības grupām okupētajā Baltijā atsākās līdz ar vācu okupētās teritorijas atgūšanu, bet jo īpaši pēc kara. Anektēto teritoriju iedzīvotāji pretojās sovjetizācijas politikai, daļa arī bruņotas pretestības ceļā. Ģimenes locekļu deportācijas padomju varas iestādes izmantoja kā vienu no cīņas līdzekļiem pret pretestības kustības dalībniekiem. 1948. gada 22. maijā sākās operācija „Pavasaris” – Lietuvas partizānu atbalstītāju un nacionālistu ģimenes locekļu izsūtīšanas akcija, kurā cieta vairāk kā 49 tūkstoši ģimeņu. 1949. gada 25. martā visās trijās Baltijas valstīs tika īstenota operācija „Krasta banga”, uz noņemšanas vietām attālos PSRS reģionos izsūtīt vairāk kā 94 tūkstošus cilvēkus.

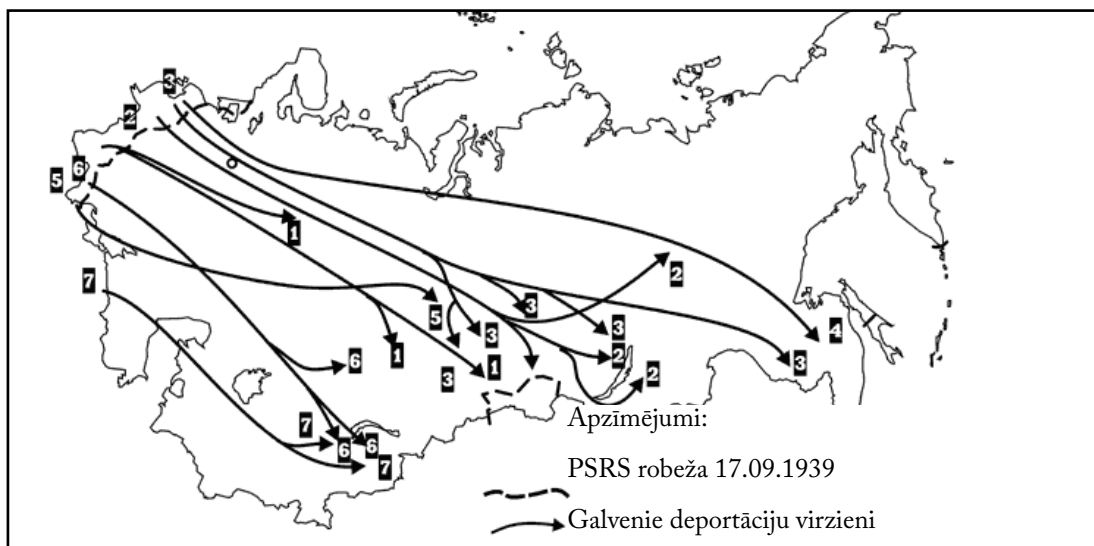
Kopumā 1940.-1953. gadā no Baltijas valstīm tika izsūtīti aptuveni 203,5 tūkstoši iedzīvotāju.

1. attēls. Piespiedu migrācija no PSRS anektētajiem reģioniem, 1940–1941

1 – <i>osadņiki</i> no Austrumpolijas 10.02.1940	7 – specnometinātie no Igaunijas 14.06.1941
2 – administratīvi izsūtītie no Austrumpolijas 9.-13.1940	8 – specnometinātie no Latvijas 14.06.1941
3 – specnometinātie – bēgļi no Austrumpolijas 29.06.1940	9 – specnometinātie no Lietuvas 14.06.1941
4 – citvalstu pilsoņi no Murmanskas apgabala 5.-10.07.1940	10 – specnometinātie no Rietumbaltkrievijas 19.-20.06.1941
5 – specnometinātie no Rietumukrainas 22.05.1941	
6 – specnometinātie no Moldovas, Černovcu un Ismailas apgabaliem 12.-19.06.1941	

No: Polian, Pavel M. Against Their Will: The History and Geography of Forced Migrations in the USSR. Central European University Press, 2004, p.122.

2. attēls. Piespiedu migrācija no PSRS anektētajiem reģioniem, 1940–1941

1 – Ukrainas Nacionālistu organizācijas biedri no Rietumukrainas 1947-1948	6 – no Moldovas izsūtītie 1949
2 – lietuvieši 1948	7 – no Melnās jūras piekrastes izsūtītie 1949
3 – baltieši 1949	
4 – no Pskovas apgabala Pitalovas rajona izsūtītie (iepriekš Latvijas Republikas Abrenes apriņķis) 1949	
5 – no Ismailas apgabala izsūtītie 1948	

No: Polian, Pavel M. Against Their Will: The History and Geography of Forced Migrations in the USSR. Central European University Press, 2004, p.122.

KĀ DEPORTĀCIJAS TIKA ORGANIZĒTAS?

Deportācijas Padomju Savienībā tika praktizētas jau kopš 1920. gadiem, bet Staļina varas sākuma gados tika radīta administratīvā izsūtījuma un piespiedu darba kombinācija, kas tika lietota līdz pat viņa nāvei. Sākot ar 1940. gadiem šo praksi ieviesa arī anektētajās Baltijas valstīs.

Administratīvais izsūtījums balstījās nevis uz tiesas spriedumu, bet citu valsts pārvaldes iestāžu lēmumiem. Dažādos gadījumos lēmumu pieņēma atšķirīgas instances: PSRS Augstākās Padomes prezidijs, Padomju Savienības Komunistiskās partijas Centrālās Komitejas Politbirojs, PSRS valdība, PSRS Iekšlietu ministrija. Instrukcijas deportāciju īstenošanai tika sagatavotas centralizēti Maskavā, bet par to īstenošanu atbildīgas bija vietējās varas iestādes. Deportējamo sarakstus, vadoties pēc instrukcijām sastādīja pilsētu un apriņķu valsts drošības iestāžu darbinieki, vietējo komunistiskās partijas organizāciju vadītāji un izpildkomiteju priekšsēdētāji sagatavoja izsūtāmo sarakstus.

KO PIEDZĪVOJA DEPORTĒTIE?

Parasti izsūtāmās ģimenes locekļi naktī tika pamodināti un saņēma pavēli saposties ceļam. Deportāciju īstenošanai nepaskaidroja aresta iemeslus, neuzrādīja nekādas dokumentālas apsūdzības un neinformēja par gaidāmo. Tomēr reizēm arestētāji ieteica paņemt pārtiku un lietas aukstiem laikapstākļiem.

Deportējamās ģimenes tika nogādātas dzelzceļa stacijā, kur jau atradās iepriekš vagoni. Deportāciju ešeloni sarunvalodā tiek dēvēti par „lopu vagoniem”, jo iedzīvotājus uz PSRS iekšieni veda nevis pasažieru vagonos, bet preču vagonos bez logiem, kādos pārvadāja arī lopus. 1941. gada deportācijas laikā ģimenes tika šķirtas jau dzelzceļa stacijā: vīriešus nošķīra no sievietēm un bērniem, it kā lai sagatavotu nometinājuma vietas. Faktiski vīrieši tika aizsūtīti strādāt GULAG nometnēs, bet sievietes ar bērniem – nometinājumā PSRS iekšienē. Daudzi izsūtītie bērni savus tēvus nekad vairs nesatika.

Deportēto ģimeņu ceļš uz nometinājuma vietām ilga vairākas nedēļas antisanitāros apstākļos. Preču vagoni bija bez logiem un neapkurināmi, gulēšanai bija ierīkotas divstāvu lāvas katrā vagona galā, bet dabiskās vajadzības nācās kārtot vagona stūrī visu acu priekšā. Vagoni bija pārpildīti; trūka gaisa, ūdens, pārtikas un iespējas izkustēties. Ceļā daudzi, it īpaši zīdaiņi un gados vecāki cilvēki saslima un nomira; cilvēki tika morāli sagrauti, jo agrāk neko tamlīdzīgu nebija piedzīvojuši.

Bieži vien izsūtītie tika izlikti klajā laukā vai pagaidu barakās, kur bija jāpārcieš ziema. Izsūtītajiem bija jāstrādā, arī sievietēm un pusaudžiem bija jāpaveic vīriešu darba norma, strādājot mežā, lauksaimniecībā vai zvejā. Trūka apģērba un pārtikas, bet strādāt nācās stiprā salā pat sešpadsmit stundas diennaktī.

Nonākot izsūtījuma vietā, deportētie tika iekļauti specnometināto kategorijā. Speciālais nometinājums bija uz mūžu. Deportētajiem tika liegtas tiesības izvēlēties dzīvesvietu, nodarbošanos un iztikas pelnīšanas veidu – viņiem bija jādzīvo un jāstrādā tur, kur to norādīja varas iestādes. Pārsvārā tas bija darbs lauksaimniecībā, mežistrādē vai zvejniecībā. Pieaugušajiem atņēma pasus, to vietā izsniedza nometināto apliecības, kas nedod tiesības pārvietoties, bet uzliek par pienākumu regulāri reģistrēties komandantūrā. Sasniedzot 16-17 gadu vecumu, arī jauniešiem bija jāreģistrējas kā deportētajiem un tūlīt jāparakstās, ka viņi piekrīt nometinājumam.

Atgriešanās no izsūtījuma varēja sākties tikai pēc Staļina nāves (1953). Pirmajiem mājās ļāva atgriezties

nepilngadīgiem bērniem, kam Latvijā bija palikuši radnieki. Vēlāk, sākot ar 1956. gadu, atgriezies ļāva arī pieaugušajiem izsūtītajiem, bet daudziem nebija kur atgriezties. Viņu mājas bija izlauzītas, zeme un lopī atdoti kolhozam, bet mājās bieži vien dzīvoja citi cilvēki. Nekādas kompensācijas par zaudējumiem viņi nesaņēma, vienīgi dažviet piedāvāja atpirkt pašiem savu īpašumu. Dzīvi nācās sākt no nulles.

KĀDS IR DEPORTĒTO LIKTENIS MŪSDIENĀS?

Tikai pēc PSRS sabrukšanas bijušie izsūtītie guva morālu gandarījumu. Viņi varēja saņemt nepamatoti politiski represētas personas statusu un atgūt zaudētos īpašumus, bet būtiskākais – drīkstēja publiski stāstīt par pārdzīvoto. Tomēr simtiem dzimtu nekad neatgriezās savās mājās, jo visa ģimene tika iznīcināta. Arī daudzas saimniecības bija tā izpostītas, ka mantiniekiem pietrūka spēka un līdzekļu atgūto īpašumu atjaunot.

Mūsdienās izsūtīto un bojā gājušo piemiņu glabā piemiņas vietas, valsts noteiktas atceres dienas, kā arī izsūtīto memuāri un muzeju krājumi.

GULAGS UN GALVENIE DEPORTĀCIJU CEĻI PSRS. 1940.–1950. GADI*

*1960. gados izveidoja prakse ieslodzīt padomju varas pretiniekus psihiatriskajās slimnīcās

- Latvijas Valsts Prezidenta K. Ulmaņa deportācijas ceļš 1940 – 1942
- Galvenie deportāciju ceļi 1941–1949
- ▲ 1941. g. deportēto galvenās nometinājuma vietas
- 1949. g. deportēto galvenās nometinājuma vietas
- Galvenās spaīdu darbu nometnes
- ▲ 1941. g. deportēto galvenās nometinājuma vietas
- 1949. g. deportēto galvenās nometinājuma vietas
- Galvenās spaīdu darbu nometnes
- # Galvenās filtrācijas nometnes
- ++++ Padomju Savienības robežas
- Mūsdienā Latvijas robežas
- Padomju republiku robežas

ŠMULDERU ĢIMENE

Šmulderu ģimene – abi vecāki un trīs no četriem bērniem – tika deportēta 1941. gada 14. jūnijā no Rīgas. Vecākais dēls Modris netika izsūtīts, jo izsūtīšanas dienā nebija mājās, viņš laukos strādāja. Visi pārējie ģimenes locekļi, ieskaitot gadu veco dēlu, tika aizvesti uz dzelzceļa staciju un izsūtīti no Latvijas. Gan tēvs, gan māte izsūtījumā gāja bojā; visi bērni atkal satikās tikai 1950. gadā.

FRAGMENTI NO MODRA ŠMULDERA ATMIŅĀM

”

Mans tēvs bija kuģu būves inženieris – vienīgais latvietis 20.-30. gados ar šāda profila izglītību. 30. gadu vidū tēvs bija Latvijas lielākās skolas – Rīgas pilsētas tehnikuma un amatniecības skolas – direktors, bet 30. gadu beigās – Rīgas pilsētas satiksmes pārvaldes priekšnieks, kura pārzināja tramvaju, autobusu un pilsētas robežās kursējošo kuģišu satiksmi.

Mana māte ir studējusi filoloģiju Latvijas Universitātē un strādājusi par skolotāju. Viņa ir rakstījusi arī dzejas, par kurām atzinīgi atsaucies Plūdons, un publicējusies ar pseidonīmu „Asra mirdz”. Pēc apprecēšanās māte pilnībā nodevās ģimenei un rakstīja tikai bērnu dzejoļus.

1941. gada jūnijā manam tēvam bija 51 gads, mātei 40 gadi, man 15 gadi, māsām nepilni 12 un 9 gadi, brālītim gads un viens mēnesis. Sākoties vasaras brīvlaikam, 8. jūnijā vecāki pret manu gribu nosūtīja mani uz laukiem, un tas, kā vēlāk izrādījās, faktiski izglāba man dzīvību. Lidzīgi man vairākkārt ir laimējies arī vēlāk, esmu viens no retajiem Latvijā no šī gadagājuma, kas palika dzīvi.

Kad 14. jūnija rītā kļuva vispār zināms, kas noticis iepriekšējā naktī, es nekavējoties devos uz Rīgu. Es tajā brīdī uzņēmu kā traģēdiju, ka esmu izšķirts no ģimenes un cerēju, ka izdosies savus tuviniekus atrast. Bet mājās vairs neviena nebija, dzīvoklis bija aizslēgts. Mūsu mājas otrā dzīvoklī dzīvoja tēva attāli radnieki, no tiem es uzzināju, ka pirms pāris stundām mūsu ģimene stingrā apsardzībā aizvesta ar smago automobili, ka mantu konfiscēšot vēlāk, par tās neaizskaramību atbildība esot uzlikta viņiem. Tomēr viņi ielaida mani dzīvoklī, redzēju tur visu lielā nekārtībā, gultas bija savandītas, un kā man likās, vēl siltas. Šie radnieki man ieteica labāk doties atpakaļ uz laukiem, un es viņiem paklausīju.

Braucot ar tramvaju uz autoostu, ievēroju, ka Torņakalna preču stacijā ir milzīga cilvēku drūzma. Izkāpu no tramvaja, jo domāju, ka tur ir arī mana ģimene, bet stacijas teritorijā nevienu neielaida. Braucot ar tramvaju pāri pontona tiltam, redzēju, ka pa dzelzceļa tiltu iet vilciens un pa preču vagonu lodziņiem cilvēki vicina ar lakatiņiem. Tie bija atvadu sveiciens no izsūtītajiem.

Pēc kara sākuma, dzīvojot laukos, saņēmu vēstuli, kurā bija pēdējā vēsts no mātes – zīmīte, rakstīta 15. jūnijā, ko viņa bija izmetusi no vilciena. Viņa, starp citu, rakstīja: „Aizbraucam uz plašo dzimteni darbā. Tu paliec pie tantes un ej ganos.” Viņa bija garā stiprs cilvēks, kura pat šajā tragiskajā brīdī nebija zaudējusi mieru un humoru. Zīmīti bija atradis kāds dzelzceļnieks un nosūtījis vēl pirms kara, uzrādot arī savu adresi. Šī zīmīte kara laikā ir gājusi zudumā, tāpēc nevaru nosaukt šī drosmīgā cilvēka vārdu.

Kad pēc kara satikos ar māsām, uzzināju par mūsu ģimenes tālāko likteni. Izrādās, ka viņi bija aizvesti nevis uz Torņakalnu, bet uz Šķīrotavas preču staciju un tikai nākošā dienā vilciens ar aizslēgtiem preču vagoniem devies

ceļā. Ar tēvu viņi bija izšķirti jau stacijā ar ieganstu, ka vīrieši nevar braukt vienā vagonā ar sievietēm. Ka viņi ir piekrāpti, atklājās jau pēc kara sākuma, kad vilciens ar sievietēm un bērniem nonāca gala stacijā Novosibirskā un vīriešu tur nebija.

Sādžu, kurā viņi ieradās 1941. gada jūlijā, sauca par Malo Muromku. Malo Muromkā viņiem vajadzēja strādāt lauku darbus kolhozā. Tā kā mana māte bija pieradusi strādāt fizisku darbu, viņai tas nebūtu sagādājis grūtības, ja tikai nevajadzētu ciest badu. Jau ilgi pirms nāves viņa bija uzpampusi no bada, nebija spējīga strādāt, kas padarīja ģimenes stāvokli vēl ļaunāku. Viņas pēdējā stundiņa pienāca 1943. gada 28. janvārī. Pēdējā savas dzīves vakarā viņa ilgi dziedāja tautasdziesmas. Otrā rītā manas māsas ieraudzīja, ka māte ir jau agonijā.

Par mana tēva likteni pēc 14. jūnija nav nekādu drošu ziņu. Uz manas mātes iesniegumu bija atbildēts, ka viņš esot Soļikamskā (Ziemeļkrievijā, šaipus Urāliem) un esot notiesāts uz 10 gadiem. 60. gados uz manu jautājumu man atbildēja, ka tēvs esot miris 1944. gadā.

Pēc manas mātes nāves manas māsas kā bārenes 1943. gadā nonāca Sredņevasjuganas bērnu namā, bet brālītis – audzināšanā kādā ģimenē. Tur viņiem klājās labāk, lai gan arī tur bija jādzīvo pusbadā, tāpat kā visur tajā laikā. Māsas varēja arī izmantot Staļina konstitūcijā deklarētās tiesības uz izglītību un pēc vairāku gadu pārtraukuma atsāka mācīties skolā. Lai gan grūti viņām klājās arī tur un bieži nācās ar dūrēm aizstāvēt savas tiesības, tomēr šeit dzīvi nevarēja salīdzināt ar to, kas bija Malo Muromkā.

Pirmās vēstis no manām māsām saņēmu jau 1944. gada oktobrī. Viņas rakstīja manai tantei, jo viņas un arī mana māte bija domājušas, ka drīzāk arī es esmu izsūtīts un droši vien gājis bojā. 1946. gadā viņas un brālītis saņēma atļauju atgriezties Latvijā. Šādas atļaujas deva pa lielākaļai daļai bērniem, kuriem bija miruši vecāki. Bez tam bija vajadzīgs, lai Latvijā viņiem būtu radnieki, kas apņemtus viņus audzināt. Latvijā manas māsas un brālis līdz pastāvīgas dzīves uzsākšanai tika audzināti mūsu radnieku un tuvu tēva draugu ģimenēs.

”

FRAGMENTI NO DAINAS ĢĒRĶES (DZ. ŠMULDERE) ATMIŅĀM

”

Apcietināšana

14. jūnija rītā veikalos nebija pievesta maize. Mammiņa, kā vienmēr agri izstaigāja veikalus, bet atnesa tikai pienu. Mēs toreiz nezinājām, ka transports un šoferei mobilizēti citam darbam. Pēc maizes stāvēja rinda, toreiz tā nemēdza būt. Kad to atveda, mēs ar Inesi sapirkām no visām šķirnēm un mājās dabūjām brāzienu – kur tik daudz liks. Iznāca tā, ka maizīte ļoti noderēja.

Mammiņa darbojās ar gadu veco brālīti. Izdzirdām zvanu pie durvīm. Caur virtuves logu redzēju vīrus ar šautenēm un uzspraustiem durkļiem. Mammiņai lika piezvanīt tēvam un (runāt lika krieviski) un teikt, lai viņš steidzīgi brauc uz mājām. Pavēlēja divu stundu laikā sakrāmēt mantas. Līdzī atļāva ņemt tik, cik var panest.

Kad mammiņa mums pārtulkoja, ka šie bruņotie vīri ved mūs prom, ar mani sākās histērija. Vīri nebija jauni, viņiem droši vien pašiem bija bērni. Tie sēdēja rindā uz krēsliem un mierināja mani: „*Не плачь, девочка*”.

Mammiņa ņēma nost segas no gultām un lika iekšā siltās drēbes, gultas veļu. Sļepus iebāza 12 kg cukura, kurš bija

sagatavots ogu laikam. Vēl no maizes atlikumiem bija piežāvēts maisiņš ar sausiņiem., arī to paņēma. Tā bija brālīša barība visu garo ceļu.

Toreiz bija stingri noliegts veidot produktu krājumus., par to draudēja sods. Tādēļ no laukiem atvestās žāvētās desas un speķis palika, kur stāvējis, bet ceļā tas viss būtu ļoti noderējis.

Atbrauca tēvs. Vīri ar šautenēm bija cilvēcīgi, ļāva mums paņemt līdzī 6 segā satītas paunas. Mūsējie garajā ceļā ļoti daudzi devās ar maziem čemodāniņiem. Liekās mantas vēlāk deva iespēju tās iemainīt pret ēdienu.

Ceļa sākums

Kad mēs jau sēdējām smagās mašīnas kravas kastē uz savām paunām, es skatījos uz mūsu māju un domāju, ka laikam to redzu pēdējo reizi un es atkal briesmīgi kliezdu.

Mūsu nabaga vecāki! Tagad, pati būdama māte, varu iedomāties, kā vecākiem bija ap dūšu uz mani skatoties. Bez manas kliegšanas jau bija pietiekoši slikti.

Kad Šķirotavā mūs pieveda pie sarkanajiem preču vagoniem ar aizrestotiem logiem, aiz kuriem bija redzamas daudzu cilvēku sejas, es kliezdu vēlreiz. Man likās, ka vagoni stāvgrūdām piedzīti ar cilvēkiem un viņi visi stāv kājās, galva pie galvas.

Tēva nošķiršana

Durvis atkal atslēdza tās pašas dienas vakarā, vīriešus izsauca un aizveda. Teica, ka braukšot viņi mūsu ešelonā, tikai citos vagonos. Savus vīriešus redzējām pēdējo reizi. Mammiņa tēvam paspēja iedot maizes klaipiņu un vatēto segu. Citi vīrieši aizgāja, kā stāvējuši. Kāds bija tēva liktenis, varu tikai iedomāties. Protams, vīriešiem gāja daudz grūtāk kā mums. Gandrīz visi viņi nomira. Varbūt vēlāk, kad bijām atkal mājās, varēja sameklēt kādu, kurš, izgājis cauri visam, atgriezās. Bet meklēt tādus cilvēkus bija bīstami. Un arī maz cerību, ka šie cilvēki uzdrīkstēsies būt atklāti.

Ceļā

Ceļš bija grūts un garš. Atmiņā palikusi riteņu rīboņa, spalgie lokomotīvu svilpieni stacijās. Pa dienu mēs braucām, stacijās stāvējām pa naktīm. Ceļā dabūjām zināt, ka sācies karš. Pēc kara sākšanās ešelons naktīs stāvēja reti, vajadzēja ātrāk atbrīvot vagonus un mūs straujāk veda uz austrumiem. Aiz Urāliem, kāda ezeriņa krastā, visu ešelonu izlaida ārā nomazgāties. Izrādījās, ka mēs, bērni vairs neprotam skraidīt, kājas bija atrofējušās no lielās sēdēšanas.

Novosibirskā no vilciena mūs pārsēdināja liellaivās. Pamazām (mēs bijām numurēti pa vagoniem) cilvēkus sēdināja laukā. Mūs veda arvien tālāk. Izsēdināja mūs Tēvrizā. Pēc dažām dienām mūs ar plostu veda uz „Malo Muromku”. Vietējie iedzīvotāji bija 1931. gadā izvestie kulaki. Dzīvi no viņiem bija palikuši ļoti maz. Viņi bija izsēdināti taigā un atstāti. Pa šiem 10 gadiem bija iestrādāta zeme, sabūvētas mājas.

Darbs un ēdiens

Mēs, tikko atbraucām, uzreiz sākām iet kolhozā darbā – gatavojām zaļbarību, plūcām linus, rakām, pārlasījām kartupeļus, strādājām pie kulšanas. Es parasti strādāju mammiņai līdzī. Pa abām pildījām līdz 1,5 normām. Gada beigās, kad izmaksāja nopelnīto, mēs saņēmām 2 kg zirņu miltus un lopu raušus reizes trīs deva pa nelielam gabaliņam.

Pa ziemu mammiņa auda zvejnieku tiklus, arī es iemācījos, bet par to jau arī neko nemaksāja. Pārdot kaut ko bija gandrīz neiespējami. Mums no mājām nebija līdzī trauku, pret vilnas segu izdevās iemainīt vecu emaljētu katliņu un puslitra krūzīti. Vārījām kartupeļu lakstus. Bijām laimīgi, ja dabūjām iemainīt kādu spaini kartupeļu. Tad mammiņa rīvēja 3 kartupeļus dienā, uzlēja tiem vārošu ūdeni un lika mums lēnām dzert. Dažreiz izdevās nopirkt žāvētas kartupeļu mizas (no vārītiem kartupeļiem). Tās raudzēja un uz karstas plīts virsmas cepām plāceņus.

Ja izdevās dabūt zivju zvīņas, vārījām galertu. Zivju asakas, ja tādas gadījās kur dabūt, žāvējām un berzām miltos. Vasarā vārījām zāli, balandas, virzu, nātras. Mammiņa pa pazišanos „рыбзавод” reizēm dabūja vārītas zivju iekšas, no kurām bija nosmelta zivju eļļa. Tas bija ļoti rūgts ēdiens. Sāls vietā lietojām zivju sālijumu. Reiz izlūdzos kādā mājā zivs asakas. Tās vajadzēja aiznest uz mājām, izžāvēt un saberzt. Bet tās tik garšīgi smaržoja, ka es tās ēdu uz mājām ejot. Nākamā dienā gandrīz galu dabūju.

Mazais brālītis ēda to pašu, ko mēs, cita nekā nebija.

Mūsu galvenais ienaidnieks bija bads. Kara laikā, protams, visur bija smagi, bet, ja mēs nebūtu izvesti, tas mūs nebūtu skāris tik nežēlīgi. Līdz pavasarim mums, „jaunajam kontingentam” deva maizi, no sākuma pieaugušajiem 500 gr, bērniem 300 gr. Vēlāk normu samazināja līdz 150 un 100 gramie

Atceros, kā es nāku lejā pa slapjo un mālaino kalnu, ir jau tumšs un debesīs tādi kā prožektoru izgaismoti stari saiet kaut kur centrā virs galvas. Bija baismi un smagi nesot mazo maizes gabaliņu uz mājām, jo ir pateikts, ka atkal samazināta maizes norma. Bezcerīgums un bezizeja bija tik smagi, ļoti bija bailes no rītdienas.

Izdzīvošanas stratēģijas

Vietējie iedzīvotāji pret mums izturējās normāli, bez pretimnākšanas, bet arī bez ļaunuma.

Mēs bijām nostādīti tādos apstākļos, ka izdzīvot varēja tikai tā, kā to darīja Veronika. Malka viņai bija vienmēr, viņa vienmēr atrada kādu vietu, kur tā bija slikti nolikta un dalījās, t. i. ņēma sev. Viņa iemānīja pie sevis ciema suņus un viņas meitenēm bija buljons. Suņu saimnieki nāca suņus meklēt uz mūsu māju, bet nekad neko neatrada.

Viņa dabūja zināt, ka bērnu silītes telpās, kura ziemā nedarbojās, nolikts nodirāts zirgs. Zirgs bija lauzis kāju, nokauts un gaidīja kādu papīru, kurš izlemtu gaļas likteni. Mēs jau viņu nedabūtu. Mammiņa vel bija dzīva, kad vienu vakaru Veronika aicināja mani sev līdzī. Neteica, ne uz kurieni iesim, ne ko darīsim.

Viņa paņēma zāģi, aplika to ap krūtīm un aizpogāja *fufaiku*. Ciems gulēja. Silītes durvis nebija aizslēgtas – kas gan veselu zirgu aiznesīs. Iegājām un sākām zāģēt. Pēkšņi dzirdam, ka durvis čīkstēdamas veras. Man sirds nokrita kaut kur papēžos. Cilvēks es biju godīgs un zināju, ka zagts ir briesmīgs kauns. Mēs sastingām, bet viss bija klusu, mūs bija nobiedējis vējš.

Gabalu nozāģējām un gājām ar likumu uz mājām. Majās tūlīt pat gaļa tika kristīgi sadalīta uz pusēm. Savu daļu viņa paslēpa, mums savējo lika nolikt zem gultas, jo pie mums jau neviens nemeklēšot. Nākamo reizi viņa līdz ņēma Ritu (arī no 3 bērnu ģimenes). Zinu tikai to, kad beidzot atnāca norādījumi, kur zirgu likt, un priekšniecība aizgāja uz silīti, tur esot bijusi vairs tikai galva un četras kājas. Pierādījumi bija apēsti.

Es tagad saprotu tā, ka Veronika tišām ņēma līdzī mūs – bērnus. Ja arī noķertu, mums nekas liels nebūtu, atbildētu viņa. Bet viņai bija plāns: pati uz cietumu, bērni uz bērnu namu. Lai kā, bet tur katru dienu kaut ko dod ēst. Un viņa zināja, ka zogot neklūs tik vārģa, lai cietumu neizturētu. Vēlāk tā arī notika: viņas abas ar Kārķliņa kundzi arestēja un bērnus atveda pie mums uz bērnu namu. Tikai Kārķliņa kundze bija pārāk novājējusi, viņa cietumu neizturēja.

Mātes nāve

27. janvārī mammiņa teica, ka jūtoties labāk. 1943. gada 28. janvārī no rīta vēl bija tumšs, kad es atmodos no tā, ka mammiņai bija sākusies agonija. Mēs gulējām uz vienas lažas. Milberga¹ iekurināja plīti un aizgāja. Es izklicdzos kārtējo reizi. Mammiņa skatījās uz mani ar savām zilajām acīm, bet neko vairs nerunāja. Mazo brālīti uzliku uz krāsns pie Ineses un Dagmāras². Istabu apgaismoja plīts, mazie ar izbiedētām acīm skatījās no krāsns augšas. Inese bija ļoti vārga, viņa lieku soli negribēja paiet. Aivis savā 2 gadu un 8 mēnešu vecumā nerunāja un nestaigāja. Bet tas, ka viņš bija dzīvs arī bija brīnums. Man bija 13 gadu un 6 mēneši.

Mana pirmā reakcija nelaimē ir izkliegties. Pēc tam es rīkojos, notikušo uzņemu kā faktu un domāju, ko darīt. Un daru. Mirušo māmiņu pārģērbu un aizvilku uz priekšnamu. Tur bija nolikts plats dēlis uz diviem soliņiem. Tur viņu noguldīju un apsedzu. Bija jāgaida, kamēr izraks kapu akmenī sasalušajā zemē.

Kapu raka kolhoza kalējs Šņegerjovs – gaišs cilvēks, 5 bērnu tēvs. Kapu viņš izraka dziļi, ar nišu. Kurā ieklāja salmus. Mēs ar Inesi uzlikām uz ragaviņām mūsu sasalušo mammiņu un aizvilcām uz kapiem. Zārku toreiz nebija. Šņegerjovs mammiņu ielika nišā, aizlika dēli priekšā un sameta sasalušās zemes pikas atpakaļ. Pēc pāris nedēļām mēs ar māsu atnācām atkal uz kapiem, jo mammiņas kapā glabāja mazā Čengeru Andriša māti. Mums gribējās vēlreiz redzēt mammiņu.

Ir pagājuši 45 gadi kopš mammiņas nāves. Man vienmēr ir jāraud, kad par to atceros. Bet es neraudu mūsu dēļ, es raudu viņas dēļ. Tikai tad, kad pati kļuva māte, es pilnībā izpratu, cik grūti viņai bija mirt, apzinoties, ka mēs paliekam vieni svešā pusē tik grūtos apstākļos. Gaidīt palīdzību no līdzcilvēkiem bija pārāk daudz gribēts. Un nemaz ne tādēļ, ka ap mums būtu bijuši slikti cilvēki.

Līdz pavasarim nodzīvojām vieni. No kolhoza reizi nedēļā deva kaut ko ēdamu. Centos kaut ko pārdot no tā, kas bija palicis pāri. Cīnījāmies kā mācējām.

Mēs, bērni, mēdzām ieiet kādā mājā, nostāties pie sliekšņa un stāvēt. Ar mums nerunāja, arī mēs klusējām. Saimniece zināja, ka jāiedod kaut vienu kartupeli, tad nelūgtais ciemiņš teica „paldies” un gāja projām. Ciems bija mazs, mūs tādu bija daudz, tā ka liela staigāšana neiznāca. Dažreiz Tū ieej, bet tur jau stāv kāds priekšā. Kādreiz jau izdzina arī tukšā, bet es jau teicu, ka vietējie iedzīvotāji paši dzīvoja ļoti nabadzīgi.

Bērnu namā

Pienāca pavasaris un mūs trīs bērnus un Dagmāru ar laivu veda uz Sredņiju Vasjuganu, uz bērnu namu. Mūs nomazgāja pirtī, pārģērbta, izvietoja grupā. Bērnu namā, kaut arī paēduši nebijām nekad, badā nomirt vairs nevarēja. Bērnu kolektīvā mēs iekļāvāmies normāli. Sākumā viens otrs gan mēģināja mūs iebaidīt, bet mums laikam bija iedzimta pašcieņa un mēs pratām sevi aizstāvēt, tā kā vēlāk mums neviens pāri nedarīja. Meitenes ļoti baidījās no zēniem un zēni ļoti bieži draudēja, bet tālāk par draudiem parasti lieta negāja. Mums bija audzinātājas, kuras pieskatīja, lai visi ietu uz skolu. Brīvais laiks bija mūsu. Kur gribējām, tur gājām – gan peldēties, gan uz mežu. Vienkārši klejojām, pētījām apkārtni. Uz ēšanas laiku visi bija klāt, nekādi pulksteņi un zvani nebija vajadzīgi.

Bēdīgi bija tas, ka 1943. gada vasaras otra pusē mūsu mazo brālīti aizveda uz līdz skolas vecuma bērnu namu. Tur gan viņš vietu trūkuma dēļ netika pieņemts. Lai nebūtu jākrāmējas ar bērnu, kurš nevarēja ne uz podiņa paprasīties, ne paēst pats, jo joprojām nerunāja un nestaigāja (3 gadu un 2 mēnešu vecumā), atpakaļceļa viņu atdeva Kurgasokas slimnīcā. Pēc tam mēs par brālīti neko nezinājām līdz 1946. gada maijam.

1 Izsūtītā no Latvijas, kas bija noņemta tajā pašā ciematā.

2 Inese – 9 gadus vecā māsa; Dagmāra – bārene no citas izsūtīto ģimenes.

1944. gada vasaras beigās, padzirdējusi, ka fronte ir jau Latvijas teritorijā, uzrakstīju uz Bausku radiem īsu vēstulīti: par tēvu neko nezinām, mammaņa mirusi, brālītis pazudis, mēs ar māsu bērnu namā. Savu vēstuli ieliku no rozā burtnīcas vāka taisītā konvertā, kuru aizšuvu ciet. Vēstule Bauskā nonāca reizē ar Sarkano Armiju. No turienes latviešiem mēs pirmo sākām saņemt vēstules no mājām.

Ceļš uz Latviju un brāļa atrašana

Kādā maija vakarā 1946. gadā mūsu audzinātāja man paziņoja, ka atnācis pieprasījums uz vairākiem latviešu bērniem, ka mūs vedīšot uz mājām. Tas likās neticami, tādai laimei bija grūti ticēt. Mēs aiz laimes bijām kā prātu zaudējušas, kopā ar mums priecājās mūsu grupas biedrenes. Mēs nezinām, kam esam pateicību parādā, ka jau 1946. gada vasarā tikām vesti uz mājām. Latviešu bērni bija pirmie, kam uzsmaidīja šī laime. Igaunī un rumāņi tika vesti uz mājām vēlāk.

Tikko bija izgājis ledus Vasjuganā, ar pirmo kuģi mēs devāmies ceļā. Vietā, kur Vasjugana ietek Obā, ir pilsētiņa Kargasoka. Tur mums 3 dienas bija jāgaida nākošo kuģi un tā bija vieta, kur bija atstāts mūsu brālītis. Dabūjām zināt, ka brālīti adoptējusi popa atraitne un viņas audžu meita. Otrās dienas pēcpusdienā mums izdevās atrast mājiņu, kurā dzīvoja mūsu brālītis. Kad klauvējām, durvis atvēra viņš. Mūsu Aivītis staigāja un runāja, bet nepazīna mūs. Viņam bija tikko palikuši 6 gadi.

Kad mēs paskaidrojām, kas mēs esam un kādēļ atnācām, atraitne noliedza varbūtību, ka mēs varētu būt viņas audžubērna māsas. Bērns esot no ielenktās Ļeņingradas izvests un saucot viņu par Vitaliju. Kā saka – katrai nelaimei sava laime. Tē nu nodereja brukas [Aivja] operācijas rēta. Ar tās palīdzību izdevās pierādīt, ka bērns ir mūsu brālis. Vajadzēja kārtot papīrus [bet līdz kuģa atiešanai bija palikusi tikai viena diena]. Dabūjām aizbraukt bez brāliša.

1947. gada maijā saņēmām no Rīgas ziņu, ka brālītis ir Rīgas 2. bērnu namā. Bērnus, kurus veda no Sibīrijas mājās, karantīnā ievietoja 2. bērnu namā, kurš atradās Kuldīgas un Gregora ielas stūrī. Bērnu nama teritorija bija pretī mūsu tēva mājai. Kādreiz mēs caur savu sētu no savu vecāku siltās ligzdas skatījāmies uz bērnu nama bērniem. Pienāca laiks, kad mēs bijām šī bērnu nama audzēkņi, gan uz īsu laiku, uz 2 nedēļām karantīnā.

Pēc atgriešanās

Izaugām gan pie radiem, gan paziņām. Tagad mums visiem ir ģimenes, bērni un mazbērni, pat jaunākajam brālītim jau precēts dēls un gaidāms mazulis. Atmiņas par mūsu vecākiem, par mūsu bērnību Gregora ielā ir ļoti dārgas. Es bieži redzu sapņos mūsu māju un šie sapņi un atmiņas ir vienīgais, kas palikuši pāri no tiem laikiem.

Mūsu pirmskara bērnība tagad liekas silta un saulaina. Es vēl tagad jūtu bērnības smaržas: kūstoša sniega smaržu, zemes un zāles smaržu, trūdošu lapu smaržu. Tulpes, man likās, smaržo pēc bērnības. Mums Pārdaugavā Gregora ielā bija māja kalniņā ar skaistu dārzu, kuru vecāki bija izveidojuši baltu smilšu kāpā. Ziedoši kastaņi mājas vienā galā, pieci bērzi otrā. Atceros rīta miglā tītos bērzus un lecošu sauli aiz tiem. Es toreiz apzinājos to skaistumu, kas bija ap mums. Atceros, kā skatījos šai uzlecošajā saulē un gribējās atmiņā saglabāt šo skaistumu visam mūžam.

Kādreiz sen mūsu dārzā zem liepas pavasaros ziedēja zilās vizbulītes, zem bērza – baltās. Ozolā karājās šūpoles. Pie bērza bija putniņu kapi. Pļaviņā sanāca kaimiņu bērni spēlēt „Pēdējais pāris, ārā!” vai „Lēnāk brauksi – tālāk tiksi!”.

Es reizi gadā aizbraucu uz turieni un lēnām noeju gar māju. Savā laikā vecāki, māju būvēdami, bija spiesti atteikties no visa. Domāju par cilvēkiem, kas tur tagad dzīvo iekšā. Viņi nav ne darbu, ne sirdi tur ielikuši, bet dzīvo arī tai istabā, kurā mūsu māte mūs dzemdēja. Kaut ap māju tagad vairs nav puķu, bet ir šķūniši un žodziņi, nav vairs skaistuma, atmiņās viss ir dzīvs. Un ja es vēl varētu paspēt, kā man gribētos tur iestādīt tās pašas puķes, tos pašus krūmus, tanīs pašās vietās kā tas bija toreiz.

**1. attēls. Šmulderu ģimenes bērni mājas dārzā
1930. gadu beigās.**

No kreisās: Inese, Daina, Modris.

*„Vecāki mūs sauca par trepītēm” – jo bērni bija dzimuši ik
pa trim gadiem.*

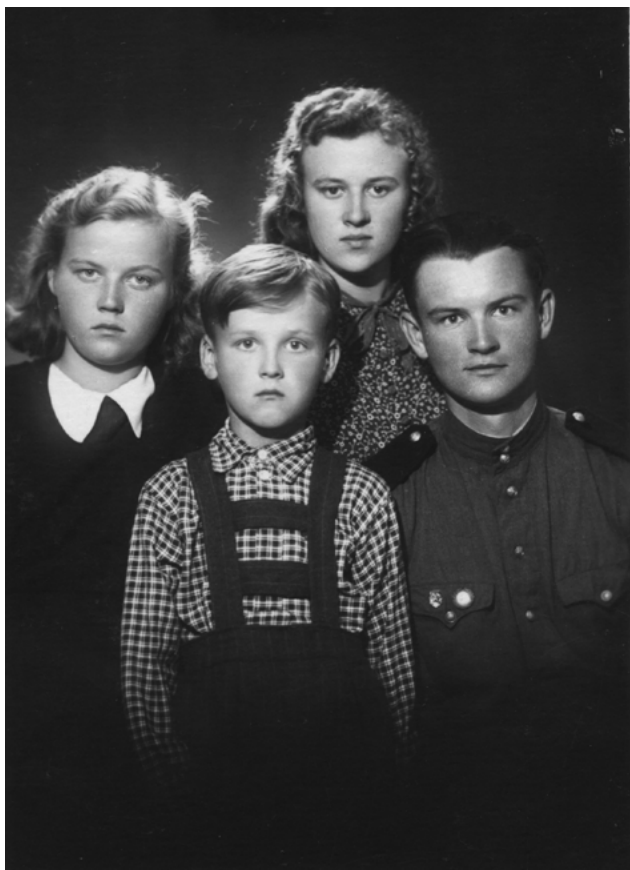
2. attēls. Šmulderu ģimenes foto 1933. gadā.

No kreisās: Daina, mamma Alma, Inese, Modris, tētis Voldemārs.

3. attēls. Šmulderu ģimene 1940. gada janvārī.

No kreisās: māte Alma, meitas Daina un Inese, dēls Modris, tēvs Voldemārs Aleksandrs. Jaunākais dēls Aivis vēl nav dzimis. Viņš piedzimis vēlāk – 1940. gada 24. jūnijā.

4. attēls. Šmulderu bērni 1950. gadā.

Pirmais kopīgais ģimenes foto kopš deportācijas 1941. gadā. Foto tapa, 1950. gadā, kad vecākais brālis atgriezās no armijas. No kreisās: Inese, Aivis, Daina, Modris.

5. attēls. Dārzs Šmulderu ģimenes mājas pagalmā.

Fotogrāfējis Voldemārs Šmulders. Fotografijas kreisā pusē redzami Dainas Ģērķes atmiņās minētie bērzi. Pēc atgriešanās no izsūtījuma neviens no pieciem bērziem dārzā vairs nebija.

6. attēls. Dārzs Šmulderu ģimenes mājas pagalmā.

Fotogrāfējis Voldemārs Šmulders. „Palmas izaudzēja mamma māsa, pa ziemu nesām iekšā”.

7. attēls. Kāpnes pie kādreizējās Šmulderu ģimenes mājas 1992. gadā.
1991. gadā Daina Ģērķe iemainīja dzīvokli un atgriezās dzīvot vecāku celtajā namā, kas padomju varas gados bija nolaists. Fotogrāfs nav zināms.

8. attēls. Dārzs pie kādreizējās Šmulderu ģimenes mājas 1992. gadā.
Atgriežoties dzīvot vecāku celtajā namā 1991. gadā, Daina Ģērķe sāka atjaunot vecāku ierīkoto dārzu. Lai to sasniegtu, bija jātegūda liels darbs, jo dārzs padomju varas gados bija nolaists. Fotogrāfs nav zināms.

9. attēls. Dārzs pie kādreizējās Šmulderu ģimenes mājas mūsdienās.
Atgriežoties dzīvot vecāku celtajā namā 1991. gadā, Daina Ģērķe atjaunoja vecāku ierīkoto dārzu.

FRAGMENTI NO JURA BUBINDUSA DIENASGRĀMATAS

Juris Bubinduss tika izsūtīts 1941. gada 14. jūnijā kopā ar vecākiem un bija pirmā kursa students.

Izsūtījumā Juris rakstīja dienasgrāmatu uz līdzī paņemtās Iliādas lappušu malām.

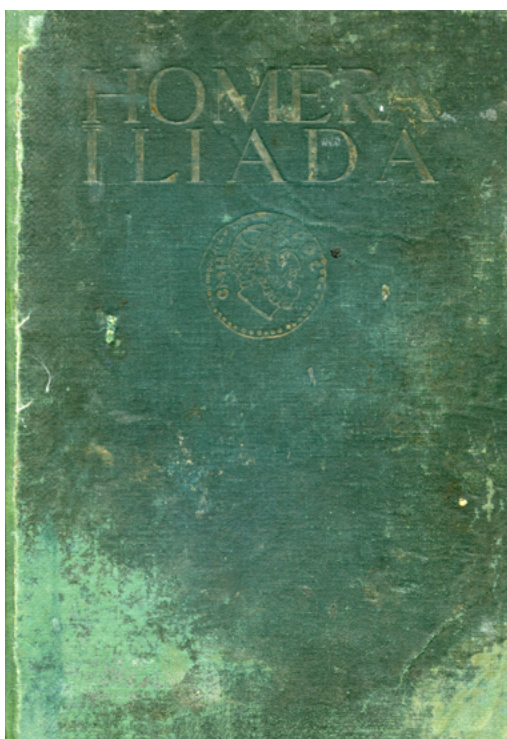
1941. gada naktī no 13. uz 14. jūniju pie mūsu dzīvokļa durvīm atskanēja vairākkārtēji zvani. Uz tēva jautājumu: kas zvana, sekoja atbilde – sētnieks. Tā bija sētnieka balss.

„Celieties!” atrāvis manas istabas durvis, pavēl NKVD majors. Dzīvoklī atrodas vairāki bruņoti sarkanarmieši. Dzīvoklī viss tiek pamatīgi izraknāts, pārcilāts, izšķirots., tad nomests uz grīdas. Uz grīdas tiek nomestas arī mammas rotaslietas.

Tēvam jāatrodas priekšnamā uz krēsla, aizmugurē viņam stāv kāds bruņotais. Viņš mierīgi atbild uz jautājumiem un paraksta pavēli par viņa un ģimenes arestu. Mums liek stundas laikā būt gataviem atstāt dzīvokli, Latviju, līdzīgi ņemot uz ģimeni ne vairāk par 100 kg nepieciešamā. Mamma uztraukumā mēģina šo to salikt dažos koferos.

Esmu apģērbis savu jauno uzvalku, zem tā man ir virskrekls un vieglās, īsās sporta drēbes (šodien plkst. 900 veterinārās medicīnas fakultātē ir ieskaite fizikultūrā). Rokā man ir portfelis – tajā zooloģijas I daļas lekcijas un nesena tēva dāvana – Homēra „Iliāda”, uz tās lapu malām tiek rakstīta dienasgrāmata. Vēl man ir daži papirosi un studenta apliecība.

Esmu apsēdies blakus tēvam, viņš izsaka pārliecību, ka tiksīm nošauti. Viņš palūdz man vienu papirosu, kaut arī ļoti sen ir nesmēķētājs. Mammai kādu brīdi kļūst nelabi, viņa ir nemaņā, kļūst bāla un sagumst. Majors izsaka iespēju atlikt viņas izvešanu, bet mamma cieši pasaka – nekad! Eju uz virtuvi, lai atnestu mammai krūzīti ūdens, bet majors mani atgrūž atpakaļ priekšstelpā.

10. attēls. Homēra „Iliāda” ar Jura Bubindusa izsūtījumā rakstīto dienasgrāmatu.

Grāmatu neilgi pirms deportācijas 1941. gada 14. jūnijā Jurim bija uzdāvinājis tēvs.

224. Lūgdamies nomestos ceļos pie aigidas nesēja Zeva.
Paliec un atvelc šeit elpu! Es steigšos pie Priama dēla,
Padomu došu, lai cīnās pret tevi ar ieročiem rokā.»
Tiešām tā Atēna teica, un Achillejs klausīja labprāt:
225. Nostājies atspieda roku uz oša ar vařkaltu galu.
Atstājot Pēleja dēlu, tā nāca pie Hektora brašā,
Pieņemot skanīgo balsi un brašā Dēifoba skatu.
Stādamās varonim tuvu, tā teica šos spārnotos vārdus:
«Brāli, tik neganti tevi māc Achillejs, ātrkājis knašais,
230. Vajā ar ātrajām kājām ap Priama pilsētu stipro!
Šurpu! Mēs paliksim šeit un cīņiņu sāksim pret viņu!»
Mirdzošā ķiverē Hektors, tai atbildot, teica šos vārdus:
«Brāli, starp Priama sirmā un košmates Hekabes bērniem
Tomēr tu tīkamāks biji arvienu par pārējiem brāļiem.
235. Tagad es cienīšu tevi vēl vairāk kā senākus laikus,
Tāpēc ka drosmē tev bija, kad redzēji nelaimē mani,
Iznākt no Ilijas mūrēm, kaut pārējie palika iekšā.»
Atēna, spulgace gudrā, tam atbildot, teica šos vārdus:
«Brāli, tēvs sirsnīgi lūdza un cienītā māte tam līdzī,
240. Lūdza pat labākie draugi, pēc kārtas man apkampjot ceļus,
Ilijā palikt starp viņiem: tik ļoti tie baidījās visi.
Tomēr sirds krūtīs man skuma, es sajutu ilgas pēc tevis.
Dosimies droši uz cīņu! Mēs nedrīkstam taupīt patlaban
Metamos šķēpus un bultas, lai redzam, vai Achillejs knašais
245. Gāzīs mūs zemē ar šķēpu un asinīm slacītām bruņām
Atpakaļ dosies uz kuģiem vai kritīs zem izmestā šķēpa.»
Teicot šos vārdus ar viltu, tā Hektoru vilka uz cīņu.
Tikko, viens uzbrūkot otram, jo tuvu tie sanāca kopā,
Mirdzošā ķiverē Hektors tā sacīja, valodu sākdamš:
250. «Pēleid, vairs nebēgšu turpmāk, kā darīju brītiņu agrāk.
Trīsreiz es apskrēju apkārt ap Priama pilsētu stipro,
Nedrīkstot gaidīt vairs ilgāk, kad metīsi šķēpu; sirds krūtīs
Vēlēja pretī tev stāties, lai kristu vai uzvaru gūtu.

11. attēls. Bubindusu ģimene 1920. gados.

No kreisās: tēvs Andrejs, māte Sofija, dēls Juris. Fotogrāfs nav zināms.

12. attēls. Bubindusu ģimene 1920. gados.
No kreisās: māte Sofija, dēls Juris, tēvs Andrejs. Fotogrāfs nav zināms.

13. attēls. Bubindusu ģimene 1930. gados.
No kreisās: dēls Juris, māte Sofija, tēvs Andrejs. Fotogrāfs nav zināms.

14. attēls. Bubindusu ģimene 1941. gada janvārī.
Priekšplānā no kreisās: dēls Juris, māte Sofija, tēvs Andrejs. Fotogrāfs nav zināms.

BENITAS PLEZERES ZĪMĒJUMI

Benita Eglīte (dzimusi Plezere) tika izsūtīta 1949. gada 25. martā kopā ar ģimeni. Benitai jeb Nitai kā viņu bērībā dēvēja, tolaik bija 11 gadu. Ceļā un izsūtījumā piedzīvoto Nita zīmēja uz kartītēm, kuras sūtīja radniekiem uz Latviju. Latvijā atgriezies ģimene drīkstēja 1956. gadā.

15. attēls. Apcietināšana.

„Agrs rīts. Piebrauc mašīna pie Annenieku skolas, kur dzīvojam. Pāpus iet uz kūti.”

16. attēls. Ceļā uz dzelzceļa staciju.

Mūs aizveda uz Bikstiem. Tur bija garais sastāvs ar daudz vagoniem, un cilvēki savesti no visa pagasta – veci, jauni, zīdaiņi.

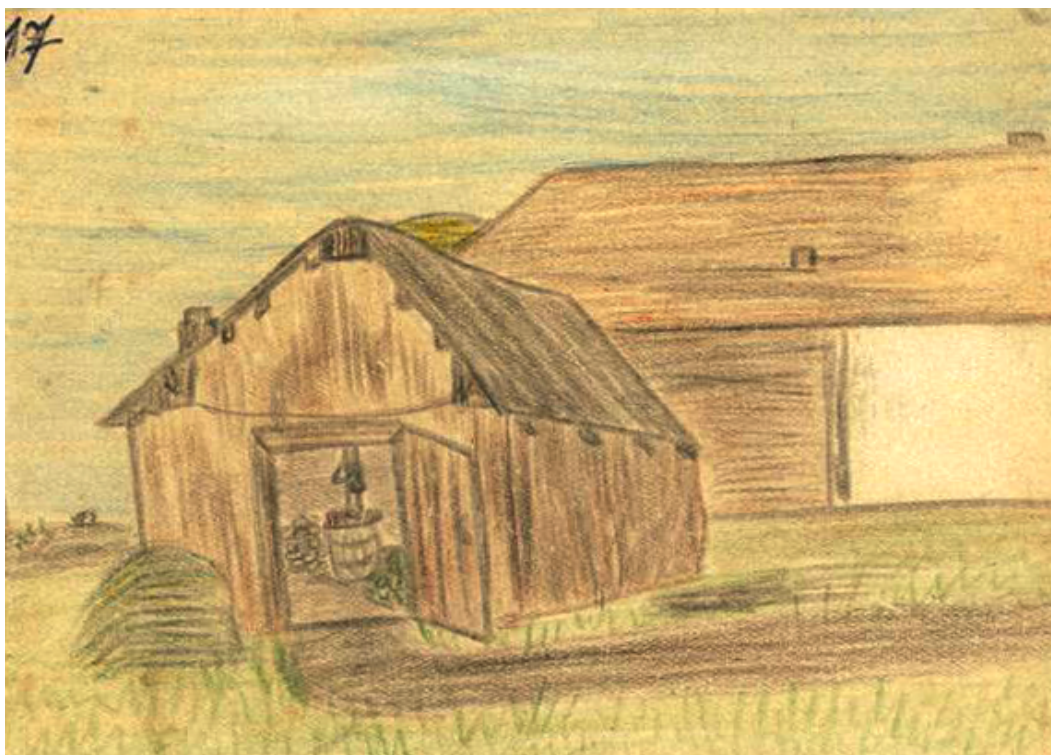
17. attēls. Aizvešana.

„Sākumā jau teica, ka nekur tālu nevedīs – tik līdz Latvijas robežai. Bet kad pabraucām garām Bērzupei –pēdējai pieturai dzimtajā zemē, vilciens tik brauca un brauca – nāca stacija pēc stacijas...”

18. attēls. Ceļš uz nometinājuma vietu Odesas ciemā, 100 km no Omskas.

„Tur bija tikai līdzenums, stepe tikai, neviens kociņš”.

19. attēls. Plezeru ģimenes mājvieta izsūtījumā.

„Mūsu dzīvoklis pagraba augšīnā. Mēbeles – krāsniņa, salmu guļas vieta un muca, uz kuras ēdam. Peles skrien pa salmiem, ka čirkst vien. Romantiski, vai ne?”

20. attēls. Izdzīvošana.

„Bērni lasa stepē ķizakus – govju mēslus – kurināšanai.”

21. attēls. Darbs. Putnu ferma.

„Vēlāk iedeva tādu putnu fermu. Tur bija tāda acu slimība izplatījusies un kolhozs vistas izpārdeva. Bet mammai visu vistas ļoti patika, viņa tās sāka kopt un ārstēt un fermu aizvien paplašināja. Mēs gājām palīgā. Ieviesa tītarus, zosis. Tur parasti viņas neiztur; mēs zinājām, kā viņas kopt, un tad jau dzīvoja.”

22. attēls. Darbs. Kartupeļu pārļasišana

„Mammai sākumā bija visi tie smagie darbi. Viņu pielika pie kolhoza kartupeļu pārļasišanas. Tie pagrabi bija lieli uz dziļi, puse kartupeļu tur bija sapuvuši, tos tad meta prom, pārējos iestādīja.”

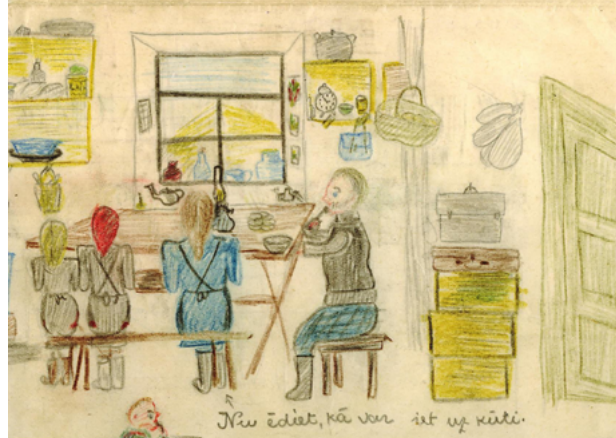
23. attēls. Dzīves apstākļi.

„Mūsu “hātas” gals. Galā lodziņš. Naktīs pieliekam no ārpusē ledus gabalu, lai nepūš vējš.”

24. attēls. Dzīves apstākļi.

Māja, kuras vienā istabā dzīvoja Plezeru ģimene.

25. attēls. Dzīves apstākļi.
 Istaba, kurā dzīvoja Plezeru ģimene.

26. attēls. Alma un Kārlis Plezeri kāzu dienā 1932. gada 26. decembrī.

*27. attēls. Plezeru ģimene izsūtījumā 1949./1950. gada ziemā.
No kreisās: dēls Dzintars (14), tēvs Kārlis, meita Anna (13), māte Alma, meita Benita (Nita, 12).*

28. attēls. Alma ar bērniem pie putnu kūts.